

Els llibres infantils a les biblioteques populars dels anys vint

Teresa MAÑÀ. Universitat de Barcelona

La revisió bibliogràfica dels clàssics infantils i juvenils en català publicats en el primer terç del segle XX, ens permet adonar-nos de la qualitat i quantitat de l'oferta literària de què disposaven els infants. Ara bé, l'accés a aquesta producció quedava segurament limitat a unes classes benestants amb un poder adquisitiu suficient; per a la resta de públic calia comptar amb les biblioteques públiques.

Les biblioteques públiques o populars, demanades i reivindicades per polítics i intel·lectuals en el tombant de segle, no aconseguiren el seu desenvolupament i la implantació definitiva com a sistema fins a la creació de la Mancomunitat de Catalunya, organisme de gestió de les quatre diputacions provincials que disposà d'autonomia per a gestionar temes d'àmbit local com les carreteres, les escoles o les biblioteques. Instaurada el 1914, tingué com a primer president Enric Prat de la Riba qui encomanà a Eugeni d'Ors, membre del Consell de Pedagogia, un projecte per a la creació de biblioteques populars. Al cap d'un any, al maig de 1915, la Mancomunitat aprovava aquest Projecte i tres anys després, el 1918, s'inauguraven les primeres biblioteques que foren dirigides pel mateix Eugeni d'Ors. En el seu projecte, Ors proposava unes biblioteques obertes a tots els públics – inclosos els infants-, ateses per personal qualificat format en l'Escola de Bibliotecàries, i instal·lades en uns locals construïts expressament, confortables, lluminosos i ben lluny de les tèniques biblioteques que fins aleshores existien.

La selecció i adquisició de fons s'ajustaven a dos criteris bàsics: la llengua i la qualitat del contingut. Pel que fa a la llengua, simplement s'indicava que els llibres havien de ser en català o castellà però sense determinar-ne cap com a preferent. Pel que fa al contingut, Ors considerava que el catàleg d'una biblioteca –el fons que s'oferia- era “un instrument pedagògic” per educar els lectors i, per tant, s'havien d'escollir llibres sense errors, que fossin els millors

en la matèria, i en cap cas es podien acceptar donacions, si no eren en metàl·lic. D'aquesta manera, es preservava l'homogeneïtat i la qualitat de la selecció, duta a terme sempre per la direcció.

En les biblioteques de la Mancomunitat el projecte contemplava l'existència de seccions infantils i, per tant, de llibres destinats a ells. De tota manera, en els dos primers anys de funcionament d'aquestes biblioteques, sota la direcció d'Eugeni d'Ors, els llibres infantils no formen part dels seus fons. En les primeres biblioteques inaugurades en aquest període –Valls, Olot, Sallent i Borges Blanques el 1918 i Canet el 1919- no hi consten llibres per a nens en els tres llibres de registre que es conserven (Olot, Sallent i Canet). Al març de 1920, un cop dimitit Ors i nomenat director de les Biblioteques Populares en Jordi Rubió, que ja era director de la Biblioteca de Catalunya des del 1914, es produeix un canvi d'orientació: els primers títols infantils els trobarem registrats a la biblioteca del Vendrell inaugurada el 1920.

L'absència d'obres per al públic infantil en les biblioteques populars, entre 1918 i 1920, ja siguin novel·les juvenils, llibres il·lustrats per a més petits o revistes, provoca sorpresa si tenim en compte que en aquell moment existien ja alguns títols importants de literatura infantil, al marge de les abundants revistes destinades als infants. En la selecció i adquisició de fons per a les biblioteques Ors obvia, no només la revista *En Patufet* (1904) que era la més popular, sinó també les novel·les de la col·lecció “Biblioteca Patufet” iniciada el 1907, o altres títols notables com *Tria* (1909), selecció de lectures per a nois a càrrec de Joan Maragall, els *Contes d'Andersen i de Perrault* publicats per l'Avenç (1907), les *Rondalles populars catalanes* il·lustrades per Joan Vila (1908) o *Deu rondalles de Jesús infant* de Josep Carner (1904). L'absència no es limita al llibre infantil en català: tampoc no hi consten títols de llibre infantil castellà de gran abast com la col·lecció “Araluce” o contes de l'editorial Calleja o de Ramon Sopena. Aquesta manca de llibre infantil serà subsanada posteriorment amb l'entrada de Rubió, tot i que aquest també aplicarà criteris de selecció que deixaran fora part de la producció més popular de l'època. L'estudi dels fons de la biblioteca del Vendrell ens serveix d'exemple.

Aquesta biblioteca del Vendrell, inaugurada el 17 d'octubre de 1920, conté en el seu fons inicial de prop de 1500 títols, més d'un centenar d'obres infantils en català i castellà.¹ L'oferta castellana inclou una bona quantitat de títols de la col·lecció "Araluce" i dels *Cuentos de Calleja*; així mateix hi hem de comptar alguns títols d'autors catalans publicats en castellà com els àlbums de l'editorial Muntañola, escrits per Carles Riba (*El amanecer del mundo*) i Josep Carner (*La princesa y el pescador*). Pel que fa al fons en català, s'inclouen tant revistes com llibres. Les dues revistes són *La mainada* i *La rondalla del dijous*, prou populars encara que no suficientment per competir amb l'arrelada *En Patufet*. Es de destacar que malgrat l'èxit i la popularitat d'*En Patufet*, aquesta revista no es trobava a les biblioteques: Rubió sembla fer-se ressò de les raons prou conegudes dels intel·lectuals catalans en contra del to poc distingit i cultivat de la revista de Baguñà.

La llista dels llibres classificats com infantils que consten al llibre de registre fins a la data de desembre de 1922, any i mig després de la inauguració -temps que hem considerat suficient per a la configuració del fons inicial-, és la següent:

AUTOR	TITOL	TRADUCTOR/IL·LUSTRADOR	EDITORIAL	COL	ANY
	Contes de La Mainada		A. Artís, impr.		1922?
	Infants i flors : poesies	Selecció d'Ignasi Iglesias. Il. Josep Obiols	Ajuntament de Barcelona		1917
	Llibre del mar		Ajuntament de Barcelona. Comissió de Cultura		1921
	Primer llibre d'histories	Gaietà Cornet. [et al.]			

¹ El buidat del llibre de registre del Vendrell m'ha estat facilitat per Jordi Llobet, bibliotecari, i autor de "Lectura pública i lectures populars: model de col·lecció i lectura a les biblioteques populars de la Mancomunitat de Catalunya: 1918-1924". Treball de recerca. Universitat Pompeu Fabra, 2004. Les entrades del registre s'han completat amb les dades de l'obra de Teresa ROVIRA; Carme RIBÉ, *Bibliografía histórica del libro infantil en catalán* (Madrid: Anabad, 1972)

	Les rondalles populars catalanes	Il. Joan Vila (D'Ivori)	F. Giró		1908
ANDERSEN, HANS CHRISTIAN	El company de camí	Il. Billy (pseud. Ramon D. Perés)	L'Avenç		1909
ANDERSEN, HANS CHRISTIAN	Contes: primera sèrie	Traducció de J. Massó Ventós	L'Avenç	Biblioteca popular de l'Avenç	1907
CARNER, JOSEP	En Llagosta i el rei Golafre	Il. Amic (pseud. Antoni Muntañola)	Muntañola	Amic	1917
CARNER, JOSEP	Deu rondalles de Jesús infant		F. Giró	Gavella	1904
CASEPONCE, ESTEVE	Rondalles	Il. Joan Junceda	Foment de Pietat Catalana		1920
FOLCH TORRES, JOSEP M.	La carta dels reis : comèdia en 1 acte i 4 quadros	Música de Marian Mayral	Centre Social de Betlem		1920
FOLCH TORRES, JOSEP M.	Historietes exemplars	Il. Joan Junceda	Foment de Pietat Catalana		1919
GAY, JOAN (pseud. de Pere Aldavert)	Rosabella	Il. Ricard Opisso	Muntañola	Amic	1917
GAY, JOAN (pseud. de Pere Aldavert)	Taronges d'or	Il. Lola Anglada	Muntañola	Amic	1917
GAY, JOAN (pseud. de Pere Aldavert)	El sol de l'hermosura	Il. Joan Junceda	Muntañola	Amic	1917
GRIMM, JACOB; GRIMM, WILHELM	Contes d'infants i de la llar	Traducció de Carles Riba.	Editorial Catalana	Biblioteca literària	1921
HOFFMANN, HEINRICH	En Perot l'escabellat		J. Horta		1913
LAGUÍA LLITERAS, JOAN	En Nap Buf detectiu : novel·la	Il. Josep Serra Massana	A. Artís		1922

LLORENS DE SERRA, SARA	Monòlegs per a infants		J. Horta		1918
LOPES-VIEIRA, A. ; RIBERA ROVIRA, I. ; MARISTANY, FERRAN	Bestioles amigues	Il. Raül Lino i Artur Ballester	Cervantes		1920
MORATÓ, JOSEP	Joan Burleta	Il. APA (pseud. Feliu Elias)	Muntañola	Peripècies	1917
ORDAL, PERE D'	El Drac de Puignegrós	Il. Joan Llaverias	Muntañola	Amic	1917
PERRAULT, CHARLES	Contes d'en Perrault	Posats en llengua catalana per Oriol Martí y Lluís Vía. Il. Apel·les Mestres	F. Giró	Biblioteca Joventut. Secció d'instrucció i esplay	1907
PUNTÍ COLLELL, JOAN	En Pere sense por	Il. Joan Junceda	Foment de Pietat Catalana		1920
RIBA, CARLES	Guillot, bandoler	Il. Joan Llaverias	Muntañola		1919
RIBA, CARLES	Joan Matusser	Il. APA (pseud. Feliu Elias)	Muntañola	Peripècies	1917
RIBA, CARLES	Joan Feréstec	Il. Joan Junceda	Muntañola	Peripècies	1917
SALVÀ, M.ANTONIA	Llibre de poesies de... per servir de lectura a les escoles de Catalunya		Mancomunitat de Catalunya		1918
SURIÑACH SENTIES, RAMON	El Tresor dels pobres i altres contes de consol estimul i dignitat per al nois i noies de condició humil	Il. Joan Junceda	F. Giró		1921
TRULLÀS,	La creació //		Ibèrica :	Lectures	1914

MANUEL	Els desterrats fills d'Eva // Dels temps de Noè el diluvi		Foment de Pietat Catalana	selectes. Primera sèrie, Narracions bíbliques	
VILANOVA, EMILI	La Rossa : narració de... per servir de lectura a les escoles de Catalunya		Mancomunitat de Catalunya		1917

En contemplar aquest llistat de títols, una de les primeres observacions que ens veiem obligats a fer és l'absència de les obres d'un dels autors més populars entre el públic infantil i juvenil: Josep M. Folch i Torres, col·laborador habitual de la revista *En Patufet* i autor de la majoria de les novel·les de la col·lecció "Biblioteca Patufet" en la qual publicava des del 1910. Els únics dos títols d'aquest autor que es troben a la biblioteca del Vendrell són una molt petita mostra de la seva obra que a l'any 1920 ja comptava amb alguns dels seus títols més famosos com *Aventures extraordinàries d'en Massagran* (1910), *En Bolavà detectiu* (1912), o *La fortuna de Pere Violet* (1915). En canvi, en la selecció oferta al públic infantil hi constatem la presència gairebé exhaustiva dels dos autors emblemàtics del noucentisme: Josep Carner i Carles Riba. Del primer, hi trobem dos dels quatre títols escrits en català publicats abans de 1922. El fet que entre els títols en castellà no hi figuri el preciós àlbum *El pescador y la princesa*, il·lustrat per Feliu Elias i editat per Muntañola, ens portaria a suposar una tria positiva per al català. En el cas de Riba, la tria també gairebé és exhaustiva ja que només hi mancava l'obra *Les aventures de Perot Marrasquí* que tingué una primera edició el 1917 però en fascicles, format pel qual deuria ser desestimada per a una biblioteca. Així mateix, de l'obra *Sis Joans* es troben dos dels tres que va publicar el 1917 o 1918: hi manca *En Joan Barroer*. Posteriorment, per al recull final de 1928, Riba va publicar tres altres *Joans*: *Joan Brut*, *Joan Golafre* i *En Joan que turmentava les bèsties*.

Al marge dels autors reconeguts, la tria que fa Rubió procura respondre a uns criteris de qualitat i representativitat. Per als més petits, s'escullen els millors àlbums il·lustrats, com la col·lecció "Amic" de l'editorial Muntanya, que va editar els primers contes presentats amb gran format i a tot color, uns àlbums de qualitat excel·lent, dels quals la biblioteca del Vendrell conté cinc títols dels sis que formaven la col·lecció. Pel que fa al folklore hi són presents els reculls dels autors clàssics –Andersen, Grimm i Perrault– a més de dos reculls de rondalles catalanes. L'única traducció de conte d'autor és *En Perot l'escabellat*, cosa gens estranya si pensem el gran èxit que aquest llibre de Heinrich Hoffmann va tenir en el seu moment. La tria conté també alguns llibres de literatura d'ús escolar – a més d'altres de contingut científic i divulgatiu que no hem considerat en aquesta relació– ja que el fons d'una biblioteca popular responia a les necessitats educatives: les seleccions de lectures de M. Antònia Salvà i Emili Vilanova, a més de les narracions bíbliques de Manuel Trullàs. El llibre de Ramon Suriñach també formaria part d'aquesta literatura instructiva amb finalitat moral, com bé podem deduir del subtítol.

El llibre de registre de la biblioteca del Vendrell conté altres obres traduïdes que van ser considerades lectures només per al públic adult i d'aquesta manera van ser classificades. Així, a la secció de literatura hi podem trobar tot de títols traduïts i editats per Editorial Catalana: *Una cançó nadalenca* de C. Dickens (1918), *L'amic Fritz* d'Erkman-Chatrian (1919), *Tres homes dins d'una barca* de J. K. Jerome (1921), *El llibre de la jungla* de R. Kipling (1920), *Assassinats del carrer la morgue* d'E.A. Poe (1918) o *Les aventures de Tom Sawyer* de M. Twain (1918). El fet que durant els primers anys les biblioteques classifiquin els llibres infantils en un sol grup, sota la signatura 087.1, sense distingir edats ni nivells, podria ser la causa que aquests llibres, tot i ser llegits per joves, es trobessin a la secció d'adults. Posteriorment, a l'any 1933, Rubió proposarà una adaptació de la classificació decimal per separar els llibres per edats, similar a la que existeix avui en dia, i la classe 087.1 designarà exclusivament els llibres sobre literatura infantil. Pel que fa a algunes notables absències que a primer cop d'ull ens pot semblar detectar, hem detenir en compte que moltes de les traduccions de contes i novel·les juvenils considerats clàssics es faran més endavant, sobretot cap als anys trenta, de la mà d'editorial Mentora i

Joventut (a tall d'exemple podem esmentar *L'illa misteriosa* i *La volta al món en vuitanta dies* de Jules Verne publicades per Mentora l'any 1927 i *Alícia en terra de meravelles*, *Pinotxo* i *Peter Pan*, publicades per Joventut els anys 1927, 1934 i 1935, respectivament).

Com veiem, l'oferta de llibres és volgudament selecta i escollida per decisió de Rubió que aplica els mateixos criteris elitistes d'Ors encara que durant la seva gestió la tria esdevé més variada i equilibrada. Els llibres infantils de la biblioteca han de presentar uns barems de qualitat que exclouen les publicacions més populars i segons quins autors o sèries: sobre les novel·les de Folch i Torres opina en una carta de resposta a la sol·licitud d'una biblioteca:

«No m'atreveixo a enviar-li per ara més llibres per a infants d'en Folch i Torres. Persones de molt bon consell fan alguna reserva sobre la seva eficàcia educadora. Tenen quasi totes un caient sentimental que les pot fer perilloses.»²

I una opinió similar li mereixen les obres de Salgari:

«Els llibres d'en Salgari no són cap ideal i més val que no els ingressi. Si es trobés en algun compromís per culpa d'ells, s'escapa dient que el criteri de la Mancomunitat és que sols es tinguin a les Populars obres d'imaginació de reconegut mèrit literari.»³

El director de les biblioteques populars té ben clar quina ha de ser la funció de la biblioteca i que els llibres que s'ofereixen als lectors han d'estar triats segons un criteri selectiu i qualitatiu. El criteri de Rubió per a la selecció de fons, com ja ho va ser en els temps de direcció d'Ors, és basa en el mateixos arguments: la biblioteca ha de ser un instrument per educar i elevar el nivell de la població i no s'ha de deixar portar pels gustos més populars. Així ho manifesta en un

² Arxiu Biblioteca Popular de Valls, Carta de Rubió, 27 de març de 1923.

³ Arxiu Biblioteca Popular de Canet, Carta de Rubió, 25 de setembre de 1920.

davant de l'*Anuario de Bibliotecas Populares* l'any 1927 (la Dictadura de Primo de Rivera imposava l'ús del castellà en aquesta mena de publicacions):

«La austera actitud de los que condenan como un lamentable extravío la afición a la lectura de novelas, resulta pedante, y, lo que es peor, contraproducente, en una biblioteca que, por su carácter, ha de acoger a toda clase de lectores. Pero claro está que nuestras bibliotecas ni pueden ni deben adquirir todo lo que el público pide en este ramo de libros... Una biblioteca es un instrumento de cultura, y poca o ninguna eficacia tendrá el maestro que anduviera a remolque de sus discípulos. »⁴

L'oferta que trobem en aquesta primera biblioteca inaugurada el 1920 augmentarà en nombre i diversitat, a mida que augmentin les biblioteques creades i sostingudes per la Mancomunitat, fins a confeir un catàleg prou divers i complet de lectures per al públic infantil i juvenil. La investigació centrada en aquests anys d'inici de les biblioteques només és un primer pas que ens demostra com les biblioteques participaven activament del projecte cultural de la Mancomunitat i col·laboraven en la millora de la cultura i l'educació del país.

⁴ *Anuario...* (1927), p. 6.